

Posudok habilitačnej práce

Dominik Repka: Funkcia nádob v pohrebných zvyklostiach v dobe laténskej. Habilitačná práca. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Filozofická fakulta. Nitra 2021

Habilitačná práca Mgr. Dominika Repku, PhD obsahuje 256 strán textu, 205 obrázkov a 11 príloh v digitálnej forme. Je zmysluplne štruktúrovaná do 10 častí. Ako vyplýva z názvu práce predmetom výskumu sú nádoby ako súčasť hrobovej výbavy v mladšej dobe železnej – laténskej s dôrazom na ich funkciu, ktorú mali plniť počas pohrebných obradov a v posmrtnom živote pochovaných. Téma práce je riešená v tých priestoroch strednej Európy, na území ktorých sa tento druh archeologického prameňa vyskytuje, teda v tzv. východolatónskom okruhu. V rámci tohto priestoru je v práci používaný termín Karpatská kotlina. Geografickému vymedzeniu tohto pojmu sa D. Repka venoval v jeho dizertačnej práci, publikovanej monograficky v roku 2015 (*Odras historických udalostí staršej doby laténskej v hrobovej výbave na keltských pohrebiskách v karpatskej kotline*. Nitra 2015, 14, 15, obr. 1 s ďalšou literatúrou). Na margo tohto pojmu, treba uviesť, že termín Karpatská kotlina je zaužívaný v historiografii, zatiaľ čo v geovednej literatúre sa používa označenie Panónska panva. V práci je sledované obdobie stupňov LT A až LT C1, čo v absolútnej chronológii predstavuje časový úsek zhruba od druhej polovice 5. do prvej štvrtiny 2. storočia pred Kr.

Za ostatných 10 rokov sa D. Repka zaoberal viacerými parciálnymi aspektmi problematiky súvisiacej s funkciou nádob vo výbave laténskyh hrobov, napríklad rozmermi laténskej hrobovej keramiky (*La Tène miniature vessels from the Carpathian Basin*. In: J. Kysela/A. Danielisová/J. Militký (ed.): *Stories that made the Iron Age : Studies in Iron Age Archaeology dedicated to Natalie Venclová*. Praha 2017, 207-221.), interpretáciou nálezovej situácie, kedy sa v obsahu nádob alebo v ich bezprostrednej blízkosti nachádzali kovové súčasti odevu, spony či kruhové ozdoby (*Deponovanie(?) spón a kruhového šperku v nádobách vo výbave keltských hrobov na území Karpatskej kotliny*. *Studia Historica Nitriensia* 21, Supplementum. Sedem decénií Petra Romsauera. 2017, 195-208.), intencionálnym ničením hrobovej keramiky (*Intentionally broken vessels in Celtic graves. Evidence of funerary rites in the La Tène period*. *Archeologické rozhledy* 70/2, 2018, 239-259.). Problematike funkcie hrobovej keramiky venoval čiastočne pozornosť tiež vo vysokoškolskej učebnici *Laténska keramika ako predmet štúdia* (2020) a z pohľadu proveniencie niektorých foriem laténskej keramiky, ako sú dvojuché nádoby, či nádoby s plastickou antropomorfnou výzdobou aplikovanou na uchách alebo nádoby na dutých zvoncovitých nôžkach, v jeho už zmienenej dizertačnej práci, publikovanej monograficky (*Odras historických udalostí staršej doby laténskej v hrobovej výbave na keltských pohrebiskách v karpatskej kotline*. Nitra 2015). Uvedené publikácie poskytli D. Repkovi náležitú východiskovú platformu pre riešenie tak náročnej problematiky, akou je vzťah medzi funkciou nádob v každodennom živote a ich funkciou v pohrebnom rituáli a v posmrtnom živote.

Na riešenie stanového cieľa sú v práci aplikované viaceré metodické postupy. Morfológia nádob bola využitá predovšetkým na ich funkčnú analýzu a za tým účelom D. Repka zakomponoval do kapitoly 6. *Analýza* aj porovnanie s tvarmi antických nádob, ktorých funkcia je známa a k tomu náležite využil tiež písomné a ikonografické pramene antickej proveniencie. V práci nie sú opomenuté ani mineralogicko-petrografické rozboru keramického materiálu, či prírodovedné analýzy pôvodného obsahu nádob, respektíve rezíduí, i keď tieto nie sú veľmi početné, najmä v prípade nádob pochádzajúcich z hrobov.

Keďže skúmaný druh archeologického prameňa – hroby – vo väčšine prípadov predstavujú uzavreté nálezové celky, kľúčovým prístupom k riešeniu spracovávanej témy sú nálezové okolnosti nádob v hrobovom kontexte. V rámci tohto metodického postupu je v práci aplikovaná predovšetkým priestorová analýza keramických prídavkov v hrobovej jame a skúmaná poloha a vzťah nádob k pochovaným jedincom, teda otázky adresnosti a účelnosti keramických prídavkov, ako aj spôsob a polohy ich deponovania. Napokon boli sledované kombinácie nádob a tvorba keramických servisov.

Výsledkom je vyčlenenie piatich funkčných skupín, z ktorých tri majú praktický účel, ktorý nie je viazaný výlučne na pohrebiská, podľa D. Repku sú to nádoby súvisiace s potravinovými prílohami, toaletné nádoby a nádoby na úschovu rôznych predmetov, ďalej nádoby, ktorých praktická funkcia je viazaná na pohrebný areál, to sú urny a napokon nádoby s rituálnou funkciou.

Na otázky postulované v úvode práce a rekapitulované v záverečnej kapitole podáva autor odôvodnené odpovede. Na otázku pre koho boli nádoby deponované v hroboch a ich obsah určené, sa pokúsil D. Repka odpovedať aj pomocou veľkostnej a tvarovej analýzy jednotlivých druhov nádob s cieľom zistiť, či tieto boli prispôsobené možnostiam úchopu a manipulácie s nimi. Dospel k záveru, že podstatná časť hlinených nádob ukladaných do hrobov bola určená k dispozícii pochovaným zrejme pre účely hostiny v posmrtnom živote. V prípade intencionalne deštruovaných nádob utvrdzuje v odbornej literatúre uvádzaný názor o ich ochranno-magickej funkcii hrobového priestoru a samotného pochovaného a poslednej funkčnej kategórii nádob, ktoré bývajú umiestnené na vrchu rakvy, či prekrytia komory alebo debnenia hrobovej jamy, pripisuje funkciu obetnú.

Vysokú úroveň spracovania práce a zorientovania autora v danej problematike dokladá okrem iného tiež rozsiahly zoznam použitej literatúry, počítajúci 29 strán (s. 227-256) ako aj obsažná 4. kapitola venovaná stavu bádania. Pri hľadaní analógií sa D. Repka neorientuje iba na hodnotený druh archeologického prameňa, teda pohrebiská, ale vhodne využíva tiež paralely zo sídliskového prostredia a už zmienené poznatky z antických písomných prameňov. Za účelom dokladovania analýz veľmi často prekračuje v úvode posudku uvedený pracovný stredoeurópsky priestor a v hojnej miere využíva pramene z tzv. západokeltského okruhu, takže pracuje v celoeurópskom kontexte. V prípade analýz východiskového prameňa, ktorým sú predovšetkým hlinené nádoby ukladané do hrobov, využíva v maximálnej možnej miere formalizované metodické postupy s aplikáciou štatistických a matematických postupov.

Čo sa týka prínosu a úrovne výsledkov, žiada sa zdôrazniť, že téma práce je spracovaná v duchu aktuálneho trendu európskej archeológie, zameraného na netradičné analýzy archeologických prameňov so zámerom postihnúť v maximálnej možnej miere život minulých spoločností. Práca prináša viaceré nové pozoruhodné poznatky, napríklad v rámci morfolologickej analýzy sú to poznatky k spôsobom manipulácie s rôznymi tvarovými a veľkostnými kategóriami nádob, či k spôsobom ich uzatvárania a deponovania alebo k funkcii, ktorú keramické prídavky plnili v rámci pohrebných obradov a k účelu, za akým boli do hrobov ukladané. V archeologickej odbornej spisbe dosiaľ absentovala práca, ktorá by problematiku funkcie nádob vo výbave hrobov z doby laténskej riešila tak komplexne, ako je to poňaté v posudzovanej habilitačnej práci. Práca po publikovaní bude zaiste prínosná nielen pre archeológov špecializujúcich sa na dobu železnú, ale pre všetkých bádateľov vrátane príbuzných vedných disciplín, orientujúcich sa napríklad archeológii smrti a rovnako tiež pre študentov týchto odborov.

Napriek uvedeným viacerým prínosom i vysokej úrovni výsledkov tieto nie sú v závere práce dostatočne prezentované. Napríklad v bádani veľmi podstatné ciele, uvedené na konci 2. kapitoly (s. 13), a to, „aby dosiahnuté výsledky boli použiteľné aj v praxi. Aby na základe nich bolo možné prispôsobiť metodiku terénneho výskumu laténskeho pohrebiska, zberu dát súvisiacich s nádobami a predovšetkým ich spracovania a vyhodnotenia“, mohli byť v záverečnej kapitole rozvedené.

Rovnako mi chýba premietnutie výsledkov analýzy do roviny sociálneho sveta v zmysle interakcie medzi komunitou a zomrelým jedincom v rámci danej komunity. Autorom vyčlenené tri základné kategórie – nádoby s praktickým účelom súvisiacim s potravinovými prílohami, toaletnými potrebami a s úschovou rôznych predmetov, ďalej nádoby, ktorých praktická funkcia je viazaná na pohrebný areál, teda urny a napokon nádoby s rituálnou funkciou – dávajú pre interpretáciu v uvedenej rovine dobrý podklad.

Práca je napísaná logicky formulovaným a dobre čitateľným štýlom. Menšiu pripomienku mám len k terminológii aplikovanej na morfológický popis nádob, v ktorej by bolo vhodné rozlišovať medzi pojmami ústie a okraj nádoby. Napríklad v kontexte „exempláre s menším/ väčším polomerom okraja“, je adekvátnejší termín ústie, teda exempláre s menším/ väčším polomerom ústia. Výraz okraj nádoby je vhodnejší pre označenie formy ukončenia ústia, teda jeho profilácie. Vyzdvihnúť sa žiada tiež obrazovú dokumentáciu, ktorá je na vysokej úrovni a názorným spôsobom dopĺňa text, čím uľahčuje čitateľovi jeho pochopenie.

Na základe predloženej habilitačnej práce a s prihliadnutím k doterajšej vedeckej a publikačnej činnosti **odporúčam, aby Mgr. Dominikovi Repkovi, PhD. bol udelený vedecko-pedagogický titul docent v odbore 2.1.25 archeológia.**

V Nitre 16.8.2021

prof. Jozef Bujna, CSc.